

Työn globalisaatio ja eriarvoisuus

Johdanto

Globalisaation merkitystä työlle on pohdittu laajasti etenkin taloutta ja työmarkkinoita koskevissa makro- ja metatason tarkasteluissa, kuten teemanumeron johdannossa todetaan. Ihmisten arjesta lähtevissä ”mikrososiologisissa” tarkasteluissa globalisaation kaltaista metatrendiä on vaikea käsitteellistää. Globalisaatio vaikuttaa tapahtuvan kaukana arjesta, kehystäen kuitenkin ihmisten elämää. Työn muutosta ihmisten arjen ja työorganisaatioiden tasolla tutkivat tarvitsevat teoreettisia tulkintoja siitä, miten globalisaatio jokapäiväisessä elämässä tapahtuu. Miten ideat ja niille perustuvat uudet toimintatavat kulkevat ja institutionalisoituvat arkeen? Tee si globalisaatiosta paikallisesti muotoutuvana prosessina eli globalisaationa tarjoaa hedelmällisen lähtökohdan tutkimukselle, jossa tarkastellaan työn uudelleenjärjestymistä. Erityisesti näkökulma auttaa ymmärtämään paikallisten prosessien globaaleja yhteyksiä, sekä purkamaan yleistäviä yksinkertaistuksia globalisaation myötä tapahtuvasta samankaltaistumisesta. Toisaalta globalisaation käsite kuitenkin muistuttaa, että paikallisista variaatioista huolimatta työn muutoksista on löydettävissä yhteisiä ylijärsäisiä tekijöitä. Tämän keskustelunavauksen tarkoituksena on kiinnittää huomiota siihen, että sosiologisen työn tutkimuksen keskeinen tehtävä globalisaation kontekstissa on eriarvoisuuden dynamiikan tarkastelu. Sen lisäksi, että tutkitaan millaista eriarvoisuutta syntyy, on tärkeää tehdä näkyväksi *miten* sitä syntyy. Jos globalisaation paikallisiin seurauksiin halutaan

vaikuttaa, on ymmärrettävä toimintaa, prosesseja, suhteita ja riippuvuuksia.

Työelämän globalisaatiota koskeva viimeaikainen tutkimus on ottanut haasteen vastaan. Keskeisiä teemoja ovat translokaalit eli poikkipaikalliset suhteet, erityisten maahanmuuttajatyömarkkinoiden synty ja niillä tehtävään työhön liittyvä työnjako niin sanotuissa maailmankaupungeissa, teollisen tuotannon keskittyminen globaaliin etelään sekä globaalin pohjoisen hyvinvointivaltioiden uudelleenjärjestymisen ja siihen liittyvä hoiva- ja hoitotöiden muutos (Oakes & Schein 2006; Isaksen 2010; Wills ym. 2010; Brickell & Datta 2011). Viimeaikaista tutkimusta yhdistää huoli liikkuvan työvoiman eriarvoisesta asemasta verrattuna vastaanottavien maiden työntekijöihin. Globalisaation näkökulmasta huoli eriarvoisuuden lisääntymisestä ei kuitenkaan koske pelkästään liikkuvaa työvoimaa, vaikka siirtolaiset usein ovat erityisen haavoittuvassa asemassa (ks. Könnösen ja Näreen artikkelit tässä numerossa). Kansallisessa kehityksessä yleistä työelämän eriarvoistumista tuottaa kaikkien kesken käytävä kilpailua siitä, kuka saa kuulua ja *millä tavoin* kansallisen kilpailukyvyyn lähtökohdista määritelyyn yhteisöön (ks. Kettunen 2008). Jäsenen seuraavassa aluksi globalisaation käsitettä. Sen jälkeen tarkastelen lähemmin globalisaation käsitteen avulla avautuvaa näkökulmaa työtä järjestäviin suhdejärjestelmiin. Lopuksi palaan siihen, miten globalisaatiota tapahtuu ja miksi globalisaation luonne on tärkeää ottaa huomioon.

Glokalisaaion käsitteestä

Glokalisaaion näkökulmasta talouden globalisaatioissa on tärkeitä havaita sekä diskursiivinen että materiaallinen ulottuvuus. Talouden ylijärjestyttä korostava globalisaatiopuhe jäsentää sekä maailmantaloutta että paikallista työtä ja työnjakoa. Siihen liittyvät käytännöt ovat institutionalisoituneet uusiin talousinstrumentteihin, joiden avulla talouden ylijärjestyksen hallinta mahdollistuu (ks. Sassen 1991; myös Helander tässä numerossa). Jotta globalisaatiotietokulssi kulkeutuisi uusiin paikkoihin, joidenkin keskeisissä organisaatioissa toimivien ihmisten on omaksuttava se, ryhdyttävä globalisoijiksi ja onnistuttava muuttamaan ideat käytännöiksi. Globalisointityö ei kuitenkaan ole ollut suoraviivaista, kuten Barbara Czarniawskan (2002) tutkimus eurooppalaisten pääkaupunkien kaupunginhallinnon globalisaatiosta osoittaa. Rakentamiseen kaupunkien globaalien ajan tiloiksi, paikalliset toimijat ovat tuottaneet globalisoivista ideoista paikallisia käännoiksi ja sovelluksia (emt., 6–10). Kulttuurista kääntämistä tarvitaan, koska vain asiat ja ihmiset, eivät käytännöt ja instituutiot, voivat siirtyä ajasta ja paikasta toiseen (emt., 7). Työn globalisaatiosta puhuttaessa viitataan tässä mielessä juuri ajatukseen siitä, miten paikallinen globalisointityö väistämättä tuottaa heterogenisoivia paikallisia käännoiksi.

Ajatus ideoiden ja ihmisten liikkeestä suuntaa huomion paikkoihin ja tilaan. Ann Tickamyerin (2000, 806) mukaan tila voidaan käsitteellistää kolmella tavalla: paikkana, joka viittaa erityisiin fyysisiin paikkoihin; tilallisuuna suhdejärjestelmänä, jotka organisoivat käsitteitä paikasta ja implisiittisesti tai eksplisiittisesti vertaavat sijainteja; sekä mittakaavana, jolla ilmaistaan vertailtavien yksikköjen kokoa. Glokalisaaion käsitteitä sosiologisen analyysin tarpeisiin kehitellyt Roland Robertson (1995) kritisoi teorioita, jotka esittävät globalisaation yhtenä modernin yhteiskunnan kehitysvaiheista. Hänen tulkintansa mukaan sanasta moderni johdettu ajatus modernisaatiosta viittaa lineaarisesti etenevään ajalliseen kehitykseen, jossa Eurooppa-keskeisen yhteiskunnallisen kehityksen oletetaan lopulta ulottuvan koko maailmaan. Globaalien käsite

sitä vastoin ei sanele jotain tiettyä tulkintaa globaaliin liittyvästä ajallisesta kehityskulusta. Robertsonin (emt., 40) mukaan globaalien käsite tulisi mieltää suhteessa toiseen tilalliseen käsitteeseen, *lokaaliin* eli paikalliseen, koska käsitteellisesti ajatus globaalista edellyttää lokaalia ja maailmanlaajuiset ilmiöt ovat väistämättä samanaikaisesti myös paikallisia. Robertsonin mukaan globalisaation käsite auttaa nostamaan tilaa koskevat tutkimuskysymykset aikaa koskevien rinnalle, mutta hän pitää ajallisuuden huomioimista tärkeänä ulottuvuutena globalisaation analyysissä ja puhuu siksi ”aika-tiloista” (ks. emt.). Kiteytetysti globalisaation käsitteen myötä tapahtuva käänne spatiaalisuuteen globalisaation tutkimuksessa tarkoittaa huomiota sille, mitä tapahtuu, kun maailma mielletään jaettuna makrososiaalisenä kehityksenä, yhtenä sosiaalisenä tilana. Nähdäkseni ajallisuuden ja tilallisuuden erottamisen sijaan on hedelmällisempää mieltää tila ja aika erottamattomina, koska tilan käsite muuten helposti mieltyy staattiseksi (ks. Massey 2008).

Robertsonille (1995, 35) sekä globaali että paikallinen – sekä ”maailma” että siihen suhteutetut ”kodit” – ovat kuviteltuja tiloja. Puhe tiloista kuviteltuna korostaa niiden diskursiivisuutta, mutta vaikka globaali tila on kuviteltu, se ei ole kuvitelma, vaan konkreettinen, materiaalisesti kiinnittynyt ja todellinen (Massey 2004, 7). Myös työhön liittyvät konstruktiot, kuten työmarkkinat, ovat sekä kuviteltuja että materiaalisesti kiinnittyneitä (Peck 1996). Työmarkkinoita koskevan globalisaatiopuheen ytimessä on neoklassisen taloustieteen tapa jäsentää työvoima hyödykkeeksi, joka vertauttaa työntekijän tavaraan sekä luo kysynnän ja tarjonnan asetelman. Paitsi että puhe työvoimasta ja markkinoilla määrittyvästä työn hinnasta sivuuttaa työntekijät sosiaalisina toimijoina, ohittaa se myös ne kompleksiset ja ristiriitaiset prosessit, joissa ihmisistä muokataan työntekijöitä (Peck 1996, 23). Neoklassisen taloustieteen oletuksia kritisoiva Jamie Peck (emt.) on esittänyt, että työmarkkinoiden kiinnittyminen paikkaan tapahtuu työvoiman uusintamisen kautta, koska työmarkkinoiden sosiaalinen säätely on kietoutunut yhteen sosiaalisten ja

poliittisten instituutioiden kanssa. Työn globalisaatioon liittyy oleellisesti talouspolitiikan tavoitteleva työmarkkinoiden ja työvoiman uudelleenjärjestäminen suhteessa paikkaan, joka viime kädessä tarkoittaa ihmisten subjektiviteettien muokkaamista ja heidän liikuttamista paikasta toiseen. Linda McDowell (2009, 225) on esittänyt, että globalisaation myötä, kun yhä useammat tekevät vuorovaikutukselle perustuvia palvelutöitä, työelämän hierarkioita tuotetaan lisääntyvässä määrin suhteessa työntekijän ruumiiseen, jossa tulevat näkyviin sosiaaliset erot, kuten luokka, ihonväri, etnisyys, ikä, paino ja sukupuoli. Erojen merkitykset eivät ole universaaleja, vaan ne tuotetaan suhteessa paikkaan. Maahanmuuttajuudelle perustuvat sosiaaliset erottelut tuotetaan lisäksi suhteessa kansallisuuteen liittyviin attribuutteihin, ja käsitys tiettyihin töihin tiettyssä työpaikassa sopivasta ruumiista luodaan erilaisten sosiaalisten kategorioiden risteyskohdassa (emt.) Myös työntekijän subjektivuus syntyy relationaalisesti, eri paikoissa tapahtuvissa kohtaamisissa, tiettyille paikoille erityisen säätelyn, odotusten, sääntöjen ja käytäntöjen kautta (ks. McDowell 2008, 504). Kyse ei ole ”vain” ruumiin materiaalisuudesta ja sen pinnasta luettavissa olevista attribuuteista, vaan paikan materiaalisissa suhteissa muotoutuvasta minuudesta, joka ei ole erotettavissa ruumiista, koska sille annetut merkitykset osaltaan tuottavat käsityksiä siitä, kuka on työntekijänä arvokas ja oikeanlainen. Liike paikkojen välillä ei vapauta ihmisiä suhteiden materiaalisuudesta. Päinvastoin, ammattitaito on usein tiettyyn paikkaan ja aikaan syntynyttä osaamista, jonka tunnustus on kiinni paikallisissa suhteissa. Niinpä liikkuvasta työvoimasta monia kutsutaan tekemään erityisiä maahanmuuttajien töitä, vain harvat valikoituvat ydintyömarkkinoille.

Edellä kuvatun kaltaisten ilmiöiden tutkiminen on tärkeää, jos halutaan ymmärtää työn globalisaatiota. Sosiologian peruskäsitteisiin on kuitenkin sisäänrakennettu ajattelutapoja, jotka piilottavat sosiaalista eriarvoisuutta tai palvelevat sen esittämistä luonnollisena ”toisten” ongelmana, esimerkiksi puhuttaessa vaikkapa köyhyydestä ”köyhien maiden”

ongelmana (Tickamyer 2000). Globalisaation näkökulmasta John R. Loganin (1978) teesi paikkojen välisestä eriarvoisuudesta sosiaalisena jakona, joka jäsentää ihmisten ja organisaatioiden välistä eriarvoisuutta, tarjoaa hedelmällisen lähtökohdan käsitteellistä globaalien eriarvoisuuden dynamiikkaa myös meso- ja mikrotasolla. Tuoreessa tilallisuutta koskevassa katsauksessaan Logan (2012) nostaa tilallisen ajattelun keskeiseksi käsitteeksi sijainnin. Vaikka kyse on sosiaalisesti konstruoiduista ilmiöistä, sijainnilla on materiaallinen ulottuvuus. Logan listaa sijainnin kannalta – oli sitten kyse ihmisistä, yrityksistä tai kaupungeista – keskeisinä käsitteinä etäisyyden, läheisyyden, altistumisen erilaisille ilmiöille sekä saavutettavuuden (emt.)

Tällä tavalla tulkittuna globalisaation näkökulma työn ja työelämän tutkimukseen palauttaa niitä työn sosiologian interaktionistisille juurille, joiden tutkimusperinteessä keskiössä ovat työ, minuus sekä keskenään moninaisissa suhteissa olevista materiaalisista instituutioista muotoutuva yhteiskunta (ks. Hughes 1958). Toisaalta globalisaation näkökulma ja sen edellyttämä kiinnostus paikkojen välisiin suhteisiin edellyttää myös viimeaikaisen sosiologian oppirakenteiden etnosentrisyyttä kritisoivan keskustelun huomioon ottamista. Erityisesti Eurooppa-keskeinen tulkinta yhdestä modernista on noussut kritiikin kohteeksi. Yhtenä lähtökohdana keskustelulle on S.N. Eisenstadtin (2000) esittämä ajatus useista, rinnakkaisista, ristiriitaisista ja kilpailevista moderneista. Tästä sosiaalisen muutoksen dynaamista luonnetta korostavasta näkökulmasta edes yhdessä maassa ei ole vain yhtä vaan useita moderneja. Eurooppa-keskeinen yhteiskuntateoria on ollut sokea muille moderneille sekä systemaattisesti häivyttänyt orjakaupan ja kolonisaation merkityksen eurooppalaisen modernisaation hegemoniaa tukevalle talousvallalle (Bhambra 2007). Myös työn globalisaation analyysin näkökulmasta on tärkeää purkaa niitä tapoja, joilla kansalliseksi kerrottu historia mahdollistaa työelämän ja työmarkkinoiden muotoutumisen tarkastelun sisäsyntyisinä prosesseina, jossa tietyn paikan – vaikkapa Suomen – menestys kerrotaan suomalaisten kovan työn menes-

tystarinana. Kyseenalaistamattomana ”kansallinen katse” mahdollistaa esimerkiksi Näreen tässä numerossa kuvaaman kaltaiset lähestymistavat suhteessa ulkomailta rekrytoitaviin työntekijöihin.

Uutta työtä – vai uudenlaisia suhdetarjestelmiä?

Globalisaation tapoja järjestää työtä paikallisesti on tähän mennessä tarkasteltu lähinnä erityisteemojen näkökulmasta. Yksi keskeinen keskustelu koskee suurkaupunkien roolia globalisaatiossa (Sassen 1991; 2000; 2002)¹. Globalisaatiota ja yllirajaisia muuttoliikkeitä koskevilla keskusteluilla syntyneen maailmankaupunkiteesin mukaan yllirajaisen verkostojen solmukohtiin syntyy erityiset, globaalisti verkottuneet työmarkkinat. Globaaleilla markkinoilla ja ylikansallisissa organisaatioissa toimivien ammattilaisten ympärille syntyy palveluiden kysyntää, jota tyydyttämään tarvitaan palvelualojen työntekijöitä. Heistä monet tulevat globaalista etelästä, jonne maailmankaupunkien imu näin synnyttää selviytymissiirtolaisuutta tai kiertolaisuutta. Selviytymissiirtolaisten vaellusreitit ja yllirajaiset suhteet sitovat yhteen rikkaan pohjoisen maailmankaupungit ja köyhän etelän muuttotappioalueet (Sassen 2002).

Työn sosiologian huomio ei niinkään ole kohdentunut maailmankaupunkien kuin makro- ja metatason kehitykseen, erityisesti siirtymään fordistisesta teollisen työn yhteiskunnasta postfordistiseen tietoyhteiskuntaan. Suurta kiinnostusta työnsosiologeissa ovat herättäneet ajatukset siitä, miten teknologisen kehityksen myötä globaali informaatiotyhteiskunta ja verkostotalous syrjäyttävät perinteisen suorittavan työn (Castells 1996). Lähinnä länsimaiden lähtökohdista syntynyt tarina kapitalismin muutoksen myötä syntyvästä joustavasta ”uudesta” työstä on perustunut ajatuksille tietotyön kasvavasta merkityksestä ja sellaisen työn henkilöitymisestä. Kansainvälisiä keskusteluja ohjaavissa amerikkalaisanalyyseissa on yhtäältä juhlistettu luovan luokan nousua (Florida 2002), toisaalta julistettu uuden kapitalismin kuluttavan ihmisen luonnetta (Sennett 1998). Työn yksilöllisty-

minen näyttäytyy paradoksaalisena: yhtäältä työntekijät pääsevät kehittämään osaamistaan, toisaalta työntekijöiden subjektiviteetin muovaaminen synnyttää epämuokavuutta ja vastarintaa (Julkunen 2008).

Sosiologioiden tulkinnat tietoyhteiskunnan synnyttämisestä uudesta työstä kiinnittävät huomion keskiluokkaiseen työhön, etenkin sellaiseen työhön, jonka tekijä mielletään asiantuntijaksi. Tutkimuskeskustelu uudesta työstä väärin kuvaa työelämästä, koska asiantuntijatyötä tekee vain osa tietotyöläisistä ja tietotyöläiset ryhmänä ovat puolestaan vain osa palkkatyön tekijöistä (Pyöriä ym. 2005). Uuden työn tarinassa korostetaan symboleilla tehtävää työtä, ja sitä luonnehtii pitkälle viety usko teknologian kykyyn vapauttaa työn organisointi työlle tyypillisestä materiaalisuudesta (esim. Giddens 1990; Castells 1996). Tietotyötä koskevaa immateriaalisuusharhaa on toki jo tutkimuksessa purettu ja osoitettu tietotyön olevan edellyttämänsä materiaalisin infrastruktuurin ehdollistamaa (esim. Schulgtze & Boland 2000). Vaikka monien – etenkin globaalissa pohjoisessa työtään tekevien ihmisten – työn tuotokset voivat näyttää leijuvan bittiavaruudessa, työ symbolien kanssa ei ole aineetonta. Sitä tehdään muiden rakentamisessa taloissa, syöden muiden valmistamaa ruokaa ja käyttäen muiden tekemiä koneita (ks. Glucksmann 2009).

Toinen tärkeä kritiikki on noussut feministisen työn tutkimuksen piirissä. Miriam Glucksmann (1995) teoretisoi työn sosiaalisen organisaation suhdetarjestelmänä (Total Social Organisation of Labour, TSOL), jossa jonkin työn tekeminen mahdollistuu vain kokonaisvaltaisessa suhdetarjestelmässä, joka tuottaa edellytykset tietyn työmuodon tekemiselle. Mitään yksittäistä työtä tai sen tekijää ei ole mielekäästi ajatella erillään suhdetarjestelmästä, joka väistämättä ulottuu työorganisaation ulkopuolelle. (Emt.) Tästä näkökulmasta työn yksilöllistymistä korostavat tulkinnat rajaavat tarkastelujen ulkopuolelle suhdetarjestelmän, jonka näkökulmasta joidenkin töiden yksilöllistymisen edellyttää muiden töiden kasvava standardoimista esimerkiksi ulkoistamisen avulla (esim. Glucksmann 2004). Ydintyövoimaan kuulumisen tai siitä syrjäytyminen

ulottuu myös työntekijän perheeseen, koska vain tietyt työelämän asemat turvaavat riittävän toimeentulon. Elättäjyys – taloudellinen side työn ja perheen välillä – kuuluu työn sosiologian sokeisiin pisteisiin, ilmiöihin, joita on tutkittu vain vähän, vaikka perheen sisäinen epätasa-arvo on juuri sen kautta sidoksissa työelämän järjestyksiin (Warren 2007).

Ydintyövoimaan kuuluvien glokaali arki ei pyöri pelkän perheen voimin. Palkkatyötä tekevien elämä työllistää hoivaajia, ruuan laittajia ja moninaisten palvelujen tuottajia. Yhä useammat tutkijat ovat heränneet siihen, että työhön liittyvä sukupuolittunut eriarvoisuus on kietoutunut yhteen ylirajaisen sosiaalista eriarvoisuutta tuottavien erontekojen kanssa (Glucksmann 2009; McDowell 2009; Isaksen 2010; Wills ym. 2010). Työn sosiologia on hedelmällinen näkökulma työn uusien suhdejärjestelmien tutkimukseen, mutta tarvitsemme käsitteitä globaalien eriarvoisuuden jäsentämiseen. Glucksmann (2009) on tarttunut asiaan *kulutustyön* käsitteellä, joka viittaa työtä järjestäviin ylirajaisiin talousprosesseihin. Käsitettä perustelee ajatus, jonka mukaan työelämän globaalit suhdejärjestelmät järjestyvät kuluttajasta käsin. Teoretisoidessaan työn sosioekonomista muotoutumista Glucksmann (2009, 888–889) tunnistaa kolme työtä muokkaavaa keskinäisen riippuvuuden ja erottelun muotoa: 1) tehtäville ja taidoille perustuva tekninen työnjako; 2) työn sosiaalinen kokonaisjärjestys, joka syntyy erilaisille sosioekonomisille pohjille rakentuvien töiden välisistä keskinäisistä riippuvuuksista (markkinatyö/ei-markkinatyö, virallinen/epävirallinen, palkallinen/palkaton); sekä 3) työtä järjestävät riippuvuudet, jotka johtuvat työn sidonnaisuudesta järjestyneisiin taloudellisiin prosesseihin. Nämä työn sosioekonomiset ulottuvuudet – työn tekninen luonne, sen sosioekonominen muoto ja työn paikka järjestyneissä talousprosesseissa – sekä ulottuvuuksien keskinäiset suhteet muodostavat kulloisenkin työn sosioekonomisen muodostuman.

Glucksmann (2009) tunnistaa, että työn arvon tunnustamisessa on kyse tietyn työn tekijöiden nauttimasta kulttuurisesta tunnustamisesta sekä heidän asemansa taloudellisesta

oikeudenmukaisuudesta. Nähdäkseni sosioekonomisissa suhteissa on lisäksi olennaista poliittisen osallisuuden ja osallistumisen ulottuvuus (ks. Fraser 2008). Kulutustyö on poliittistaloudellista toimintaa, ja se kietoutuu yhteen työelämän suhteita järjestävän politiikan kanssa. Ylirajaisia talousprosesseja on ylipäätään hyödyllistä pohtia poliittisen osallistumisen näkökulmasta. Reilun kaupan näkökulma osoittaa, miten globaalin pohjoisen supermarketit ja ostoskeskukset ovat politiikan areenoita. Mutta myös työpaikat kaikkialla ovat sosiaalisen oikeudenmukaisuuden tavoittelemisen näkökulmasta keskeisiä työn suhdejärjestelmien solmukohtia. On tärkeätä havaita, että työtä hyödykkeenä kohteleva kulutustyön dynamiikka ei rajaudu pelkästään niin sanottuihin yksityisen sektorin töihin, koska uuden julkisjohtamisen diskurssi, keskeinen uusliberalistinen globalisaatiodiskurssi, on purkanut käsitteellisen eron yksityisen ja julkisen työn välillä ja tuonut jälkimmäisen organisointiin yksityisen sektorin tehokkuusvaatimukset (Salskov-Iversen ym. 2000).

Lopuksi: ihmisten ja ideoiden globalisaatiota

Ihmisten ei tarvitse muuttaa kokeakseen glokaalia arkea, kun kaikenkypsyiset työorganisaatiot osallistuvat globalisaation tekemiseen. Erottautuminen globaaliksi toimijaksi on tärkeätä niin kaupungeille (Czarniawska 2002) kuin vaikkapa tietyille ammattiryhmille (Faulconbridge & Muzio 2011). Eriyisen painoarvon saavat valtioiden pyrkimykset muokata maastaan globaalissa maailmassa kilpailukykyinen tietoyhteiskunta (ks. Schienstock 2007). Tällaisesta paikan politiikasta (Logan 1978) on kirjoitettu kilpailuvaltion käsitteen avulla (Cerny 1997; Kettunen 2008). Huippuosaajapuheen rinnalla talouden globalisaation diskurssissa kulkee puhe työn uudelleenjärjestelyjen tarpeesta. Kilpailukyky-näkökulmasta keskeistä on työn hinta. Liian kallis työ perustelee työn organisoinnin tehostamista ja joustavoittamista (ks. Järvensivu ym. tässä numerossa). Kuten Lillie ja Sippola osoittavat tässä teemanumerossa, eurooppalaiset poliittiset päättäjät ovat onnistuneesti muokanneet työmarkkinoita eri-

tyisesti rakennus- ja yksityisillä palvelualoilla purkamalla työvoiman liikkuvuutta estäviä säädöksiä. Työmarkkinoiden muutos ei läh- tökohtaisesti edellytä liikkuvaa työvoimaa. Neoliberaali globalisointipolitiikka on istu- tanut markkinalogiikan kaikkialle yhteiskun- taan ja tuottanut uudenlaisia välineellistyneitä subjektiviteetteja niin hyvinvointipalvelujen työntekijöille kuin yritysjohtajillekin, kuten teemanumeron artikkelitkin osoittavat.

Globalisoituessaan työ pysyy kiinnittyneenä suhdejärjestelmiin, joita järjestää paikkojen välinen syvä eriarvoisuus. Keskeistä on edel- leen, miten ihmisistä tehdään työntekijöitä ja työvoimaa. Interaktionistisen työn sosiolo- gian tradition valossa tämä ei ole yllättävää: elannon hankkiminen on historiallisesti kat- soen aina tapahtunut enemmän tai vähem- män eriarvoisissa suhdejärjestelmissä, jotka yhdistivät toisiinsa etäisiäkin paikkoja ja tiloja. Sosiaalisesti ja kulttuurisesti erilaisia paikkoja ja tiloja yhdistävät kytkökset – erilaiset valta- suhteet, verkostot ja yhteydet – muokkaavat sitä, millainen elannon hankkiminen eri pai- koissa on mahdollista, määrittäykö se työk- si vai ei-työk- si sekä millaisen elannon toiminta tuottaa. Makro- ja mesotason suhdejärjestel- miä tutkittaessa ei pidä unohtaa subjektiviteettien ja politiikan merkitystä, koska kes- keistä globalisaatiodiskurssissa ovat ne tavat, joilla se tuottaa uudenlaisia subjektiviteetteja ja järjestää uudelleen paikkaan suhteutuvia identiteettejä.

Tällaista näkökulmaa kehitelleen Doreen Massey (2004, 10) mukaan on tärkeitä muistaa, että globalisaation tuottamat paikalliset identiteetit vaihtelevat suuresti etenkin materiaalisessa mielessä. Kaikilta ei vaadita yhtäläistä asettumista uudenlaisiin positioi- hin, joten myös eri paikoissa asuvien ihmis- ten kantama vastuu globalisaation seurauksis- ta vaihtelee (emt.). On tärkeitä myös muistaa, että eri paikoissa asuvilla ihmisillä on erilaiset mahdollisuudet vaikuttaa siihen, miten glo- balisaatio tapahtuu. Kuten Massey (emt., 14) muistuttaa, globalisaatiota tehdään paikallises- ti, ja silloin siihen on mahdollista politiikan keinoin myös vaikuttaa. Tässä kirjoituksessa esiin nostettu kulutustyön käsite edustaa yhtä mahdollista tapaa tutkia työn globalisaatiota

tuottavaa työn suhdejärjestelmän muutosta erityisesti eriarvoisuuden näkökulmasta. Ku- lutustyön suhdejärjestelmän näkökulmasta kysymykset globaalista oikeudenmukaisuu- desta koskevat reilun kaupan ohella reilua työtä, kuten muun muassa ILO on linjannut köyhyyden vastaisessa ohjelmassaan. Sosiolo- gisella työn tutkimuksella on tulevaisuudessa suuri merkitys juuri eriarvoisuutta tuottavien mekanismien paljastajana ja analysoijana. Sii- hen analyysiin globalisaation tutkimus tarjoaa hedelmällisen näkökulman, koska se suuntaa tutkimusta niihin tapoihin, joilla globalisaa- tiota paikallisesti tehdään.

Sirpa Wrede

Viite

- ¹ Globaalit hoivaketjut on toinen erityisteema (ks. Näre tässä numerossa).

Kirjallisuus

- Bhambra, Gurminder K. (2007) *Rethinking Modernity. Postcolonialism and the Sociological Imagination*. Palgrave Macmillan, Houndmills.
- Bricknell, Katherine & Datta, Ayona (2011) *Trans- local Geographies. Spaces, Places, Connections*. Ashgate, Farnham.
- Castells, Manuel (1996) *The Rise of the Network Society, The Information Age: Economy, Society and Culture Vol. I*. Blackwell, Cambridge & Oxford.
- Cerny, Philip (1997) *Paradoxes of the competition state: the dynamics of political globalization*. *Government and Opposition* 32:2, 251–274.
- Czarniawska, Barbara (2002) *A Tale of Three Cities. Or the Glocalization of City Management*. Oxford University Press, Oxford.
- Eisenstadt, S.N. (2000) *Multiple modernities*. *Daedalus* 129:1, 1–29.
- Faulconbridge, James R. & Muzio, Daniel (2012) *Professions in a globalizing world: Towards a transnational sociology of professions*. *International Sociology* 27:1, 136–152.
- Florida, Richard (2002) *The Rise of the Creative Class. And How It's Transforming Work, Leisure and Everyday Life*. Basic Books, New York.

- Fraser, Nancy (2008) *Scales of Justice. Reimagining Political Space in a Globalizing World*. Polity Press, Cambridge.
- Giddens, Antony (1990) *The Consequences of Modernity*. Stanford University Press, Stanford.
- Glucksmann, Miriam (1995) Why 'work'? Gender and the 'total social organization of labour'. *Gender, Work and Organisation* 2:2, 63–75.
- Glucksmann, Miriam (2004) Call configurations: varieties of call centre and division of labour. *Work, Employment and Society* 18:4, 795–811.
- Glucksmann, Miriam (2009) Formations, connections and divisions of labour. *Sociology* 43:5, 878–895.
- Halford, Susan & Strangleman, Tim (2009) Editorial introduction. In search of the sociology of work: past, present and future. *Sociology* 43:5, 811–827.
- Hughes, Everett C. (1958) *Men and Their Work*. Greenwood Press, Publishers, Westport.
- Isaksen, Lise Widding (2010) *Global Care Work. Gender and Migration in Nordic Societies*. Nordic Academic Press, Lund.
- Julkunen, Raija (2008) Uuden työn paradoksit. Keskusteluja 2000-luvun työprosess(e)ista. *Vastapaino*, Tampere.
- Kettunen, Pauli (2008) *Globalisaatio ja kansallinen me: Kansallisen katseen historiallinen kritiikki*. *Vastapaino*, Tampere.
- Logan, John R. (1978) Growth, politics, and the stratification of places. *American Journal of Sociology* 84:2, 404–416.
- Logan, John R. (2012) Making a place for space: spatial thinking in social science. *Annual Review of Sociology* 36:6.1–6.18 [Review in Advance].
- Massey, Doreen (2004) Geographies of responsibility. *Geografiska annaler* 86 B:1, 5–18.
- Massey, Doreen (2008) *Samanaikainen tila*. *Vastapaino*, Tampere.
- McDowell, Linda (2008) Thinking through work: complex inequalities, constructions of difference and trans-national migrants. *Progress in Human Geography* 32:4, 491–507.
- McDowell, Linda (2009) *Working Bodies: Interactive Service Employment and Workplace Identities*. Blackwell Publishers, Malden.
- Oakes, Tim & Schein, Louisa (toim.) (2006) *Translocal China. Linkages, Identities, and the Reimagining of Space*. Routledge, London.
- Peck, Jamie (1996) *Work-place. The Social Regulation of Labor Markets*. The Guilford Press, New York.
- Pyöriä, Pasi, Melin, Harri & Blom, Raimo (2005) *Knowledge Workers in the Information Society. Evidence from Finland*. Tampere University Press, Tampere.
- Robertson, Roland (1995) *Glocalization: time-space and homogeneity-heterogeneity*. Teoksessa Featherstone, Mike, Lash, Scott & Robertson, Roland (toim.) *Global Modernities*. Sage, London.
- Salskov-Iversen, Dorte, Hansen, Hans Krause & Bislev, Sven (2000) Governmentality, globalization, and local practice: transformations of a hegemonic discourse. *Alternatives: Global, Local, Political* 25:2, 183–222.
- Sassen, Saskia (1991) *The Global City*. New York, London, Tokyo. Princeton University Press, Princeton.
- Sassen, Saskia (2000) The global city: strategic site/new frontier. *American Studies* 41:2/3, 79–95.
- Sassen, Saskia (2002) *Global cities and survival circuits*. Teoksessa Ehrenreich, Barbara & Hochschild, Arlie Russell (toim.) *Global Woman: Nannies, Maids and Sex Workers in the New Economy*. Holt, New York, 254–274.
- Sennett, Richard (1998) *The Corrosion of Character: The Personal Consequences of Work in the New Capitalism*. W.W. Norton, London.
- Schienstock, Gerd (2007) From Path Dependency to Path Creation: Finland on its Way to the Knowledge-based Economy. *Current Sociology* 55:1, 92–109.
- Schultze, Ulrike & Boland, Richard Jr. (2000) Place, space and knowledge work: a study of outsourced computer systems administrators. *Accounting, Management and Information Technologies* 10, 187–219.
- Sennett, Richard (1998) *The Corrosion of Character: The Personal Consequences of Work in the New Capitalism*. W.W. Norton & Company, New York.
- Tickamyer, Ann R. *Spatial Inequality in the Future of Sociology*. *Contemporary Sociology* 28:6, 805–813.
- Warren, Tracey (2007) Conceptualizing bread-winning work. *Work, Employment and Society* 21:2, 317–336.
- Wills, Jane, Datta, Kavita, Evans, Yara, Herbert, Joanna, May, Jon & McIlwaine, Cathy (2010) *Global Cities at Work. New Migrant Divisions of Labour*. Pluto Press, London.